

7.3. Інформаційна взаємодія підприємства в процесі маркетингової діяльності

На сьогодні фахівцям з маркетингу необхідно докладати значно більше зусиль для привернення й утримання інтересу споживачів до будь-якого виду товарів чи послуг, тому важливим чинником успішного й ефективного функціонування підприємства стають комунікації. У процесі реалізації комунікацій на ринку виявляється соціальна функція підприємства, яка характеризує внутрішні зв'язки між членами колективу та зовнішні зв'язки між підприємством і потенційними чи реальними споживачами, конкурентами, партнерами й іншими контактними групами. Для ефективного управління цими зв'язками та для їх упорядкування підприємство має враховувати потреби й інтереси суб'єктів системи «споживач – підприємство – партнер». Саме наявність у зазначеній системі комунікаційного зв'язку дозволяє досягти відчутного синергетичного ефекту.

Таким чином, між підприємством і його партнерами та підприємством і споживачами відбувається активний обмін, причому не лише комунікаціями, а й інформацією. Останній вид обміну являє собою інформаційну взаємодію, основна ідея якої полягає в тому, що об'єктом управління є відношення (комунікації) зі спо-

живачами, партнерами та іншими учасниками процесу. З погляду маркетингу та з урахуванням характеристики системи «підприємство – партнер – споживач» можна сформулювати таке визначення: «інформаційна взаємодія – це активний обмін інформацією між трьома видами комунікаторів: підприємством і його партнерами-постачальниками та підприємством і споживачами».

У широкому розумінні термін «комунікація» означає зв'язок, спілкування, яке охоплює всі процеси людської діяльності [17, 20, 22, 24, 26-28, 30, 34]. Комунікації можна поділити на ті, які спрямовані на формування відносин у колективі підприємства суб'єктами інформаційного простору, та на маркетингові комунікації (МК), які спрямовані на створення взаємовигідних умов функціонування ринкових суб'єктів.

Сьогодні термін «маркетингові комунікації» часто тлумачать як направлений в одному напрямі інформаційний вплив виробника на споживача з метою спонукання останнього до купівлі своїх товарів й ототожнюють з просуванням продукції. Це пояснюється й буквальною перекладом слова «promotion» (просування) без урахування його змісту і неправильним розумінням ролі та природи маркетингових комунікацій на сучасному ринку.

У результаті глибокого дослідження природи МК сформувалися дві концепції маркетингу, унаслідок чого виникла плутанина у визначенні ключових понять. Отже, сьогодні існують дві концепції маркетингу: перша – маркетинг-менеджмент (англійська школа: Ф. Котлер [27], Д. Джоббер [34], М. Девіс [24] та ін.), друга – маркетинг відносин (германо-альпійська школа: Р. Вейганд, Ф. Вебстер-мол., Я. Гордон, Е. Гуммесон, Т. Льовітт, Л.-Г. Маттссон та ін.) [26].

У межах концепції маркетинг-менеджменту всіх дослідників, що трактують поняття маркетингових комунікацій, можна поділити на дві групи. Представники першої групи [17, 41] ототожнюють МК з інформуванням, переконанням споживачів від імені фірми щодо товарів і послуг, які вона виробляє. Просуванням називають пряме стимулювання споживачів купувати товар впродовж усього маркетингового маршруту.

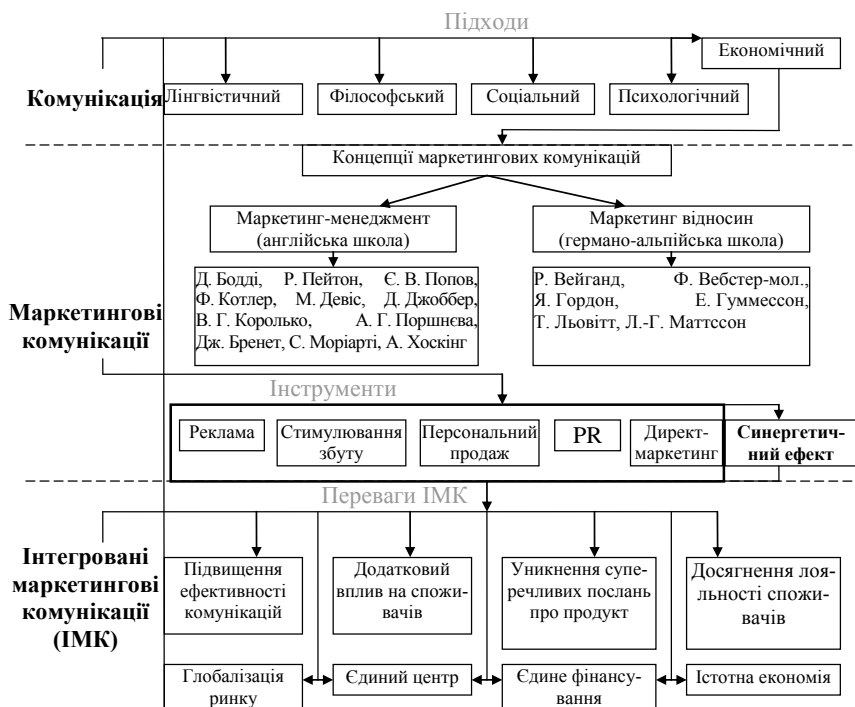
Інша концепція – маркетинг відносин – характеризує довгострокові взаємовідносини співробітництва між виробником і споживачем, що, у свою чергу, зумовлює отримання довгострокового прибутку із залученням будь-яких ринкових сил. У межах такого підходу в процесі товарообміну беруть участь виробники, споживачі, фінансово-кредитні організації, органи державного й не-

державного регулювання економіки, організації інфраструктури товарного ринку, постачальники, дистриб'ютори та інші активні учасники ринку, рівні партнери. Усі сторони повинні одержувати вигоду від взаємовідносин, координованих у часі й просторі.

Зміна загальної філософії маркетингу вимагала використання адекватної комунікаційної політики. У цих умовах значного поширення набуває концепція інтегрованих маркетингових комунікацій (ІМК) [45]. Аналіз літературних джерел [17, 20, 22, 24, 26-28, 30, 34] показує, що ІМК охоплюють комплекс маркетингових комунікацій, а саме: рекламу, пропаганду, PR, стимулювання збуту й персональні продажі, які визначаються постійною взаємодією між собою, а також з підприємством та його внутрішнім і зовнішнім середовищем. У результаті аналізу комунікацій виявлено стандартні, класичні підходи до маркетингових комунікацій. Також було з'ясовано, що складові МК, виділені у кожному з підходів, не узгоджуються між собою. На підставі проведеного аналізу було сформовано новий погляд, згідно з яким у МК виділено три основні елементи: мета комунікації, способи комунікації та інструменти маркетингових комунікацій [45] (рис. 7.3).

Щодо інструментів маркетингових комунікацій, то у класичній літературі [17, 20, 22, 24, 26-28, 30, 34] описується п'ять інструментів: як четвертий виділено прямий маркетинг, а п'ятим називають персональний продаж. Однак, проаналізувавши традиційні погляди, можна дійти висновку, що директ-маркетинг є не інструментом, а способом комунікації, і в процесі реалізації директ-маркетингу може бути використаний будь-який інструмент. Що стосується персональних (особистих) продажів, то вони належать до особистісних комунікацій, у здійсненні яких можуть бути також застосовані різні інструменти МК. Провести чітку межу між комунікаціями практично неможливо, оскільки вони плавно переходять одна в іншу. Отже, з аналізу літературних джерел [17, 20, 22, 24, 26-28, 30, 34] зроблено висновок, що інструментів МК можна виділити всього три: PR, реклама й стимулювання збуту.

В умовах постійного посилення конкуренції у всіх сферах бізнесу кожне підприємство стикається з необхідністю пошуку нових способів організації своєї комунікаційної діяльності, які допоможуть адаптуватися до нових умов господарювання та підібрати інноваційні форми й моделі управління цим процесом. Автоматизація інноваційних процесів у сфері комунікації в умовах активного розвитку ринкових відносин є стратегічною умовою конкурентоспроможності й ефективної комунікаційної діяльності підприємства.

Автори	Тлумачення поняття ІМК
П. Сміт	Така взаємодія всіх форм комплексу комунікацій, за якої кожна форма комунікацій повинна бути інтегрована з іншими інструментами маркетингу й підкріплена ними для досягнення максимальної економічної ефективності
Дж. Бернет	Ефект синергії з'являється в результаті об'єднання переваг, які має кожен інструмент маркетингових комунікацій
Д. Шульц, С. Танненбаум, Р. Лаутерборн	Новий спосіб розуміння цілого, яке бачиться складеним з таких окремих частин, як реклама, паблік релейшнз, стимулювання збуту, матеріально-технічне постачання, організація взаємовідносин зі співробітниками і т. д.
Дж. Р. Россітер, Л. Персі	Посаднання відповідних типів реклами й стимулювання
Г. Вінгург	ІМК – це щось таке, що об'єднує в єдине ціле різні напрями просування товарів і послуг: маркетинг, PR, рекламу, шоу-бізнес, промоушн тощо
Ф. Котлер	Концепція планування маркетингових комунікацій, що впливає з необхідності оцінки стратегічної ролі їхніх окремих напрямів (реклами, стимулювання збуту, паблік релейшнз та ін.) і пошуку оптимального посаднання для забезпечення чіткості, послідовності й максимізації дії комунікаційних програм за допомогою несутеречливої інтеграції всіх окремих звернень
Дж. Бернет, С. Мориарті	ІМК – стратегія координації та об'єднання повідомлень для досягнення їхнього максимального впливу на аудиторію
Дж. Россітер	Посаднання відповідних типів реклами й стимулювання
Л. Персі	Інтеграція методів і засобів рекламних комунікацій і стимулювання збуту з урахуванням часу та інтересів покупців
К. Беррі, А. Пулфорд	Розроблення маркетингового комунікаційного набору

Рис. 7.3. Сутність маркетингових комунікацій

Конкурентоспроможність підприємства розглядається з позицій відкритої соціально-економічної системи «споживач – підприємство – партнер», є прозорою для споживачів, партнерів, персоналу. Підприємство доцільно розглядати за двома складовими – соціальною та економічною. Соціальна складова характеризує як внутрішні взаємозв'язки між членами колективу, так і зовнішні – між підприємством, споживачами і партнерами, органами державного управління і місцевого самоврядування, територіальною громадою, міжнародною спільнотою. Економічна складова ґрунтується на конкурентоспроможності підприємства та вигідності його партнерських зв'язків. Основою цих складових є маркетингова інформація.

Підприємство не виходить за межі своєї компетенції і не намагається задовольнити всі потреби своїх клієнтів. Воно орієнтується на виявлення цільової групи, яка здатна на партнерські відносини. Для ефективного вибору форми взаємовідносин з кожним партнером було розроблено й узагальнено основні напрямки розвитку партнерських зв'язків та запропоновано групування за сферами підприємницької діяльності (рис. 7.4).

Така систематизація дозволяє обрати найефективнішу форму взаємодії з кожним окремим партнером залежно від поставленого завдання.

На основі проведеного аналізу можна запропонувати визначення поняття інформаційної взаємодії.

Інформаційна взаємодія – це процес формування та реалізації довготривалих відносин щодо обміну інформацією між підприємством, партнерами й споживачами, у якому провідну роль відіграє підприємство, опосередковано об'єднуючи своїх партнерів і споживачів з метою забезпечення збільшення прибутку всіх суб'єктів на основі корисності отриманої інформації, яка сприятиме формуванню додаткової цінності отриманих ресурсів і продукції [45].

Сьогодні в економічній літературі існує велика кількість класифікацій маркетингових комунікацій. У цій сфері є розробки Е.П. Попкової, Г.Л. Багієва, Н.В. Головкиної, А.Ф. Павленка, Н.В. Євтропової та ін.

Однак жодну із запропонованих класифікацій не можна вважати завершеною повною мірою. Автори [17, 20, 22, 24, 26-28, 30, 34] наводять велику кількість комунікацій відповідно до найріз-

номанітніших класифікаційних ознак, однак ними не створено логічно побудованої структури класифікації. Слід також зазначити, що багато класифікацій перетинаються.

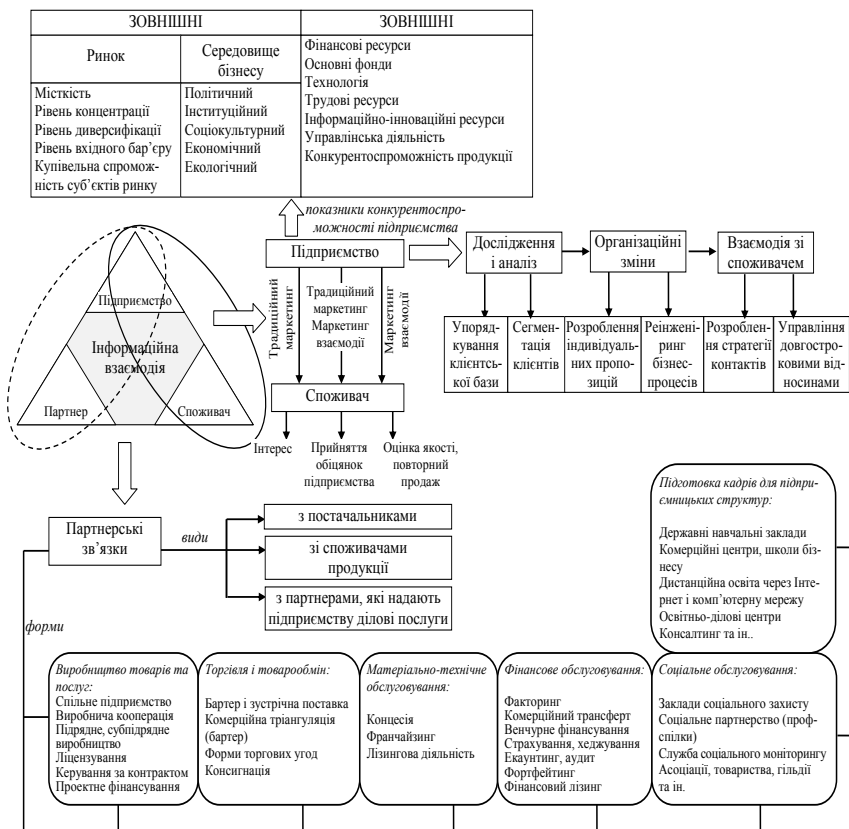

Рис. 7.4. Система «підприємство – партнер – споживач» з комунікаційної точки зору

Узагальнення існуючих підходів до класифікації маркетингових комунікацій дає можливість зробити такі висновки: немає єдності в підходах науковців до класифікаційних ознак і відповідних різновидів маркетингових комунікацій.

Кожна з розглянутих класифікацій комунікацій маркетингу має певні недоліки: жоден з авторів не надає повної класифікації

маркетингових комунікацій, а також відсутня в них відсутня логічна структура.

У зв'язку з цим пропонується виконати уточнення класифікації маркетингових комунікацій [45]. На основі існуючих класифікацій виділяємо види інформаційної взаємодії за додатковими ознаками (табл. 7.7):

- сутністю або характером процесу,
- етапами життєвого циклу,
- за бізнесовою привабливістю партнера,
- за готовністю споживача.

Таблиця 7.7. Класифікація видів інформаційної взаємодії

Класифікаційна ознака	Різновиди маркетингових комунікацій	Класифікаційна ознака	Різновиди маркетингових комунікацій
Характер відносин	Формальні Неформальні	Рухливість	Стаціонарні Мобільні
Місце поширення	Зовнішні Внутрішні	Можливість використання	Одноразові Багаторазові
Система підпорядкування	Горизонтальні Вертикальні Діагональні	Роль реалізації цілей підприємства	Основні Побічні Синтетичні
Спрямування комунікативного потоку	Односторонні Двосторонні Багатосторонні	Характер спілкування комунікатів	Особові (прямі) Безособові (непрямі)
Термін дії	Довгострокові Короткострокові	Періодичність проведення	Регулярні Періодичні
За бізнесовою привабливістю партнера	Активна Помірна Нагадувальна	За готовністю споживача	Інформаційна Мотиваційна Стимулююча
Спосіб перенесення інформації	Фонографічні Паперові Магнітні Електронні Конструкційні	Сутність або характер процесу	Виробнича Збутова Інвестиційна Інноваційна Постачальницька
Форма зображення	Лексикографічні Графічні Шрифтові Знакові Аплікаційні Аудіо та відео	Етапи життєвого циклу взаємовідносин	Початкова щодо звернення Емпірична / випробувальна Повноцінна / розвинута Згасаюча
Характер звертання	Заплановані Незаплановані		

Наведемо пояснення додаткових класифікаційних ознак:

За етапами життєвого циклу взаємовідносин – класифікаційна ознака, що призначена для формування СМК залежно від етапу взаємовідносин: 1) початкова щодо звернення – призначена для вибору комунікації побудови відносин з метою зацікавлення; 2) випробувальна – спрямована на тестування обраної маркетингової комунікації; 3) повноцінна – призначена для повноцінної ефективної взаємодії; 4) згасаюча – використовується на останньому етапі життєвого циклу взаємовідносин.

За готовністю споживача – класифікаційна ознака, що призначена для вибору комунікації побудови відносин зі споживачем при формуванні системи «споживач – підприємство». Можливі варіанти комунікацій: 1) інформаційна – характеризується збільшенням інформації про підприємство, що надається споживачеві. Направлена на поінформування споживача про існування підприємства, появу нового товару, зміну ціни, створення іміджу підприємства тощо. Використовується на всіх етапах розвитку підприємства; 2) мотиваційна, метою якої є створення зацікавленості та мотивації до співпраці з підприємством. Використовується переважно на етапі регресивного та нульового розвитку підприємства; 3) стимулююча – спрямована на спонукання споживача до співпраці з підприємством. Комунікації направлені на виявлення основних цінностей продукції, переваг співпраці з підприємством з метою збільшення обсягів покупок та споживання. Використовується на всіх етапах розвитку підприємства.

За бізнесовою привабливістю партнера – відіграє значну роль у діяльності підприємства, спрямованій на включення у систему «споживач – підприємство» даного партнера; це комунікації: 1) *активна* – має інтенсивний характер, направлена на збільшення кількості партнерів, підвищення якості партнерської взаємодії, укріплення партнерських зв'язків. Відповідає маркетинговій стратегії прогресивного та нульового типу; 2) *помірна* – має інформаційно-стимулюючий характер, метою є підтримання партнерських взаємовідносин та співробітництва, інформаційна підтримка, частковий моніторинг. Застосовується на всіх етапах розвитку підприємства; 3) *нагадувальна* – направлена на підтримку обізнаності партнерів про підприємство, товари, умови співпраці. Застосовується на всіх етапах розвитку підприємства на умовах точкових відносин з партнерами.

За сутністю або характером процесу – дана класифікаційна ознака відтворює інструмент взаємодії залежно від сфери діяльності: 1) *виробнича* – комунікація обмежується інформуванням підприємства про ціну та місце придбання товару чи послуги споживачем; 2) *збутова* – орієнтована на отримання ефекту у вигляді продажів; 3) *інвестиційна* – комунікація в процесі довгострокового вкладення капіталу з метою його примноження; 4) *інноваційна* – новітня комунікація в системі «підприємство – партнер – споживач»; 5) *постачальницька* – комунікація в процесі взаємодії підприємства та партнера.

Таким чином, на основі літературного аналізу уточнено класифікацію МК за такими додатковими ознаками: за сутністю або характером процесу, за етапами життєвого циклу взаємовідносин, за рівнем привабливості партнера, за рівнем готовності споживача. Запропоновані додаткові ознаки та виділені відповідно до них різновиди маркетингових комунікацій є принципово новими й актуальними з погляду подальшого удосконалення теорії маркетингу.